

Σχολικός εκφοβισμός στο φυσικό και διαδικτυακό κόσμο

Άρτεμις Κ. Τσίτσικα

Αναπλ. Καθηγήτρια Παιδιατρικής-Εφηβικής Ιατρικής

Επιστ. Υπεύθυνος Μονάδας Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.)

Β' Παιδιατρική Κλινική Πανεπιστημίου Αθηνών

Νοσοκομείο Παιδων «Π. & Α. Κυριακού»

«Εκφοβισμός και βία στο σχολείο» (school bullying) :

εσκεμμένη και επαναλαμβανόμενη βία
και επιθετική συμπεριφορά με σκοπό την
πρόκληση σωματικού ή/και ψυχικού
πόνου

σε μαθητές από συμμαθητές τους,
εντός και εκτός σχολείου

Πηγή: Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.

Εκφοβισμός –ενδιαφέροντα στοιχεία

- *Bullying* , αγγλική γλώσσα 1530
- *Εκφοβισμός*, ελληνική γλώσσα 1888
- «Όλιβερ Τουϊστ», 1838

*Συμπεριφορά που συνδέεται με την
ανθρώπινη φύση*

- *ανάγκη επιβίωσης*
- *τάση ανταγωνισμού*

Στην Ελλάδα

- 20% αναφέρουν συμμετοχή σε επεισόδια εκφοβισμού 2-3 φορές το μήνα
- Διαπιστώνεται **σημαντική αύξηση** από το 2002 έως το 2012 των ποσοστών εφήβων – «θυτών» (9,1% έναντι 20 %)
- 23,9% (1 στα 4) αγόρια αναφέρουν **σωματική βία** τον τελευταίο χρόνο, έναντι
- 8,3% των κοριτσιών που εμπλέκονται συχνότερα σε **λεκτική βία**

Μορφές εκφοβισμού

- Σωματική βία
- Λεκτικά πειράγματα
- Πειράγματα / χειρονομίες σεξουαλικού περιεχομένου

- Διάδοση ψεμάτων ή φημών
- Πειράγματα / ενοχλήσεις μέσω υπολογιστή ή κινητού τηλεφώνου
- Αποκλεισμός από παρέες και κοινωνικές δραστηριότητες
- Άσχημοι χαρακτηρισμοί για εθνικότητα και θρησκεία

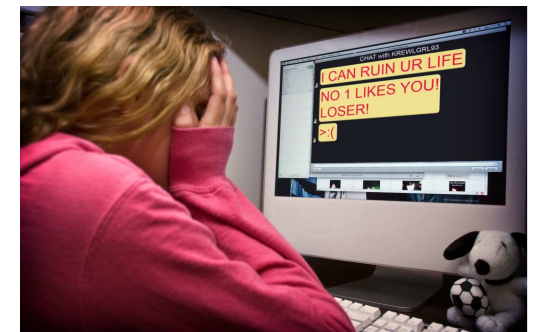
Διαφορετικότητα

- Εμφάνιση
- Εθνικότητα
- Σχολική Επίδοση
- Συμπεριφορά
- Τρόπος ζωής
- Σεξουαλικότητα

Στο διαδίκτυο ένα δημοφιλές και κοινωνικό παιδί μπορεί να πέσει θύμα εκφοβισμού λόγω φθόνου

Διαδικτυακός εκφοβισμός - ***Cyberbullying***

- Λήψη απειλητικών ή/και προσβλητικών μηνυμάτων
- Διάδοση φημών και ψευδών
- Χρήση προσωπικών στοιχείων και φωτογραφιών χωρίς άδεια

Διαδικτυακός Εκφοβισμός - Cyberbullying

- **21.9%** του συνολικού δείγματος αναφέρει κάποια εμπειρία διαδικτυακού εκφοβισμού
- **53.5%** από αυτούς, δηλώνουν ότι αυτό τους έβλαψε με κάποιον τρόπο (**11.2%** του συνολικού δείγματος)
- Η τάση αυτή αφορά κυρίως τα **κορίτσια**
- Η **Ρουμανία** και η **Ελλάδα** εμφανίζουν τα υψηλότερα ποσοστά διαδικτυακού εκφοβισμού, ενώ η **Ισλανδία** και η **Ισπανία** τα χαμηλότερα

K. Athanasiou et al. "Cross-national aspects of cyberbullying victimization among 14-17-year-old adolescents across seven European countries" BMC Public Health, 2018 Jul 10;18(1):800. doi: 10.1186/s12889-018-5682-4.

Κοινωνικά Δίκτυα

Ικανοποιούν την ανάγκη των εφήβων:

- Να «ανήκουν» σε ομάδα
- Να επικοινωνούν και να κοινωνικοποιούνται
- Να ψυχαγωγούνται
- Να ενημερώνονται και να υιοθετούν τάσεις και συμπεριφορές

Tsitsika AK et al.

Online social networking in adolescence: patterns of use in six European countries and links with psychosocial functioning, J Adol Health 2104 Jul;55(1):141-7.

Διαφορά έκθεσης σε κίνδυνο με βλαπτική συνέπεια

Μεγάλος αριθμός εφήβων μπορεί να εκτεθούν
σε **διαδικτυακό κίνδυνο**,

ωστόσο

ένα πολύ μικρότερο ποσοστό **βλάπτεται**
από αυτή την έκθεση

Λύση: Εκπαίδευση παιδιών και εφήβων
στη διαχείριση κινδύνου

Ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά

- Χαμηλή αυτοεκτίμηση
- Χαμηλή κοινωνικότητα
- Τραύματα
(ψυχική ή/και σωματική
κακοποίηση)
- Ο «θύτης», πολλές φορές
υπήρξε και «θύμα»

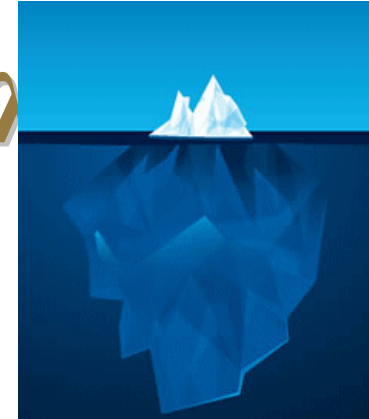

1. Πολυπαραγοντικό αποτέλεσμα

- Ευαλωτότητα προσωπικότητας
- Κληρονομικότητα – ψυχοκοινωνικές δυσκολίες
- Οικογενειακό περιβάλλον

Πολυπαραγοντικό αποτέλ

- Σχολικό περιβάλλον
- Κοινωνικό περιβάλλον
(ανεργία, οικονομική κρίση κ.λπ.)
- Πολιτισμικό περιβάλλον
(πρότυπα, επίδραση Μ.Μ.Ε. & διαδικτύου)

- Έκθεση σε ερεθίσματα από μικρή ηλικία-μεγάλη συχνότητα
- ΜΜΕ-Διαδίκτυο
- Επανάληψη ερεθισμάτων βίας-
“normalization”

Σημεία ανησυχίας στη συμπεριφορά

- *Απότομη πτώση της σχολικής επίδοσης*
- *Μεταβολές του βάρους (απότομη αύξηση ή μείωση)*
- *Μεταβολές του ύπνου (αϋπνία ή υπερβολικός ύπνος)*
- *Κοινωνική απομόνωση (έλλειψη φίλων ή φλερτ)*
- *Αδιαφορία για την προσωπική εμφάνιση και καθαριότητα*

Ενδείξεις που παραπέμπουν σε εκφοβισμό

- Σκισμένα, βρόμικα ή τσαλακωμένα ρούχα
- Απώλεια βιβλίων, χωρίς λογικές εξηγήσεις
- Μελανιές και γδαρσίματα σε διάφορα μέρη του σώματος του παιδιού
- Αποφυγή συναναστροφής με συμμαθητές εκτός σχολείου
- Φόβος να πάει στο σχολείο
- Πτώση επιδόσεων και αδιαφορία για το σχολείο
- Ανήσυχος ύπνος με εφιάλτες
- Μειωμένη όρεξη για φαγητό
- Εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς προς τους γονείς ή τα αδέρφια

Τι μπορεί να γίνει ;

«Χρυσοί κανόνες» για γονείς

- Συναισθηματική κάλυψη – «άνευ όρων» αγάπη
- Όρια
- Παράδειγμα ζωής
- Ειλικρίνεια
- Σεβασμός της προσωπικότητας του παιδιού

Ο ρόλος του σχολείου

- Μερικές φορές είναι πιο εύκολο να παρατηρήσει ο καθηγητής μια ανορθόδοξη συμπεριφορά
- Οι εκπαιδευτικοί είναι σε θέση-κλειδί για την πρόληψη και την πρώιμη αντιμετώπιση
- Ενημέρωση εκπαιδευτικών
- Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.)

Λύσεις I

Εκπαίδευση παιδιών :

- συμβουλές που μπορεί να βοηθήσουν
- ενίσχυση αυτοεκτίμησης
- τρόπος χειρισμού
- role plays
- youth council- youth power
- διαδραστικός τρόπος
- κάρτες υποθετικών σεναρίων

Λύσεις II

Ενίσχυση της συναισθηματικής
νοημοσύνης μέσω της κοινωνικής και
συναισθηματικής μάθησης

- Αυτογνωσία
- Διαχείριση συναισθημάτων
- Ανάπτυξη κοινωνικής επίγνωσης
- Καλλιέργεια θετικών διαπροσωπικών δεξιοτήτων
- Επίδειξη υπευθυνότητας στη λήψη αποφάσεων

Γραμμή Στήριξης

Μ.Ε.Υ υποστηρίζω

ΜΟΝΑΔΑ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ (Μ.Ε.Υ)

ΧΩΡΙΣ ΧΡΕΩΣΗ: 80011 80015

Μνημόνιο Συνεργασίας

Μεταξύ

του ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

και της

ΜΟΝΑΔΑΣ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ (Μ.Ε.Υ.) ΤΗΣ Β' ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ ΚΛΙΝΙΚΗΣ

ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

για

την υλοποίηση δράσεων σε θέματα ασφαλούς χρήσης και κατάχρησης

του διαδικτύου

Η Μονάδα Εφηβικής Υγείας της Β' Παιδιατρικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, επιθυμώντας να συμβάλει στην προσπάθεια του ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ για την ασφαλή χρήση των νέων τεχνολογιών στο χώρο της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, τελώντας και ως η Γραμμή Βοήθειας Υποστήριξη 800 71 800 15 του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου υπό την αιγίδα και σύγχρηματοδότηση της Ε.Ε., προτείνει τη συνδιοργάνωση δράσεων που αφορούν στην ενημέρωση εκπαιδευτικών και μαθητών σχετικά με τη χρήση του διαδικτύου.

Το Υπουργείο Παιδείας, εκτιμώντας ότι η εκπαιδευτική κοινότητα θα ευαισθητοποιηθεί και θα αξιοποιήσει δημιουργικά τις γνώσεις που θα αποκομίσει μέσω από σεμινάρια, ενημερωτικές εκδρομές και σχετικά έντυπα και ηλεκτρονικά υλικά, αποδέχεται την ανωτέρω πρόταση της Μ.Ε.Υ.

Συγκεκριμένα, προβλέπονται οι κάτωθι δράσεις:

1. Διοργάνωση εκπαιδευτικών σεμιναρίων απευθυνόμενων σε εκπαιδευτικούς, με τη θεσμική στήριξη του Υπουργείου Παιδείας και θέμα την ασφαλή χρήση και την κατάχρηση του διαδικτύου για τον παιδί και τον έφηβο, σε κομβικά σημεία της χώρας (προτεινόμενος αριθμός 3-6). Στόχος των σεμιναρίων είναι η εκπαίδευση σχολικών συμβούλων / διευθυντών σχολείων, έτσι ώστε με το πέρας του σεμιναρίου τα άτομα αυτά να μεταφέρουν την αποκτηθείσα γνώση στους εκπαιδευτικούς της περιφέρειας / του σχολείου τους.
2. Δημιουργία αλφασέλιδου ηλεκτρονικού υλικού με χρήσιμες συμβουλές για την ασφαλή χρήση του διαδικτύου και πρόληψη από την ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας. Το δημιουργικό και το περιεχόμενο του φυλλαδίου θα επιμεληθούν η Μ.Ε.Υ. και το Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου. Το Υπουργείο θα αναλάβει την ανάρτηση του υλικού στο διαδίκτυο και την προώθησή του σε όλα τα σχολεία της χώρας προς ενημέρωση των εκπαιδευτικών και των μαθητών.

- **Μνημόνιο συνεργασίας ΜΕΥ-Υπ. Παιδείας**

www.minedu.gov.gr/publications/docs/keimeno_mnhmonioy_100604.pdf

- ο **Αριθμός αδείας: 89010/Δ2**

- ο **Επισκέψεις στα σχολεία > 200 ανά έτος**

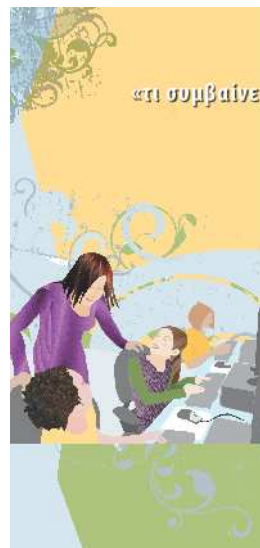

ΜΟΝΑΔΑ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ (Μ.Ε.Υ.)
Ε' ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
ΝΟΣΟΚΟΜΕΟ ΠΑΙΔΩΝ «Γ. Π. Δ. ΚΥΡΙΑΚΟΥ»
Διευθύντρια: Καθηγήτρια Μαρία Κοττάρα
Επιστημονική Υπεύθυνη: Επ. Καθηγήτρια Άρτεμις Κ. Τσιτσίκου

Η ΕΤΕΡΟΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ
Κοινωνικής και Περιβαλλοντικής Συμπεριφοράς
www.youth-flug.org

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Παιδείας
www.medu.gov.gr

ΤΕΥΧΟΣ 4

ΜΟΝΑΔΑ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ (Μ.Ε.Υ.)
Ε' ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
ΝΟΣΟΚΟΜΕΟ ΠΑΙΔΩΝ «Γ. Π. Δ. ΚΥΡΙΑΚΟΥ»
Διευθύντρια: Καθηγήτρια Μαρία Κοττάρα
Επιστημονική Υπεύθυνη: Επ. Καθηγήτρια Άρτεμις Κ. Τσιτσίκου

Η ΕΤΕΡΟΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ
Κοινωνικής και Περιβαλλοντικής Συμπεριφοράς
www.youth-flug.org

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Παιδείας
www.medu.gov.gr

ΤΕΥΧΟΣ 8

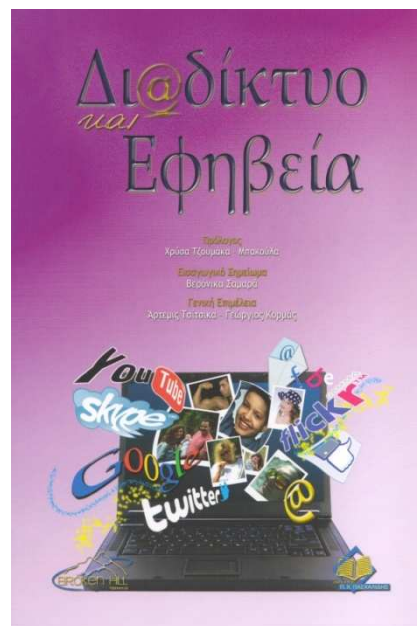

ΜΟΝΑΔΑ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ (Μ.Ε.Υ.)
Ε' ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
ΝΟΣΟΚΟΜΕΟ ΠΑΙΔΩΝ «Γ. Π. Δ. ΚΥΡΙΑΚΟΥ»
Διευθύντρια: Καθηγήτρια Μαρία Κοττάρα
Επιστημονική Υπεύθυνη: Επ. Καθηγήτρια Άρτεμις Κ. Τσιτσίκου

Η ΕΤΕΡΟΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ
Κοινωνικής και Περιβαλλοντικής Συμπεριφοράς
www.youth-flug.org

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Παιδείας
www.medu.gov.gr

ΤΕΥΧΟΣ 9

Ταύτοση,
Χρύση Τσίτσικου - Μπακούλα
Επιστημονική Επιμέλεια
Βιολέττα Σαμαρά
Τεχνική Επιμέλεια
Άρτεμις Τσιτσίκου - Γεωργία Κορμιά

Χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση
Πρόγραμμα Saferinternet Plus

Διαδίκτυο και Συμπεριφορές Εξάρτησης: Μελέτη σε Ευρωπαίους Εφήβους

Επιμέλεια Έκδοσης: Άρτεμις Τσιτσίκου, Ελένη Τζαβέλα,
Φωτεινή Μαυρομάτη και
Σύμπραξη Ευρωπαϊκών Χωρών
(EU NET ADB Consortium)

www.eunetadb.eu

Ο Άλκης, η Κλαίρη & το διαδικτυακό Τζίνι

Ένα εργαλείο για την εκμάθηση των κανόνων ασφαλούς διαδικτύου για τα παιδιά του Δημοτικού

Περιλαμβάνει :

- Βιβλιάριο δραστηριοτήτων, παιχνιδιών και διαδραστικής μάθησης
- Οδηγίες για τους γονείς
- Κάρτες με περιπτώσεις προς συζήτηση: «Εσύ τι θα έκανες;»
- Αυτοκόλλητα με τους ήρωες και τους φίλους τους, σχετικά αντικείμενα και δραστηριότητες
- Χρήσιμα τηλέφωνα

Το **ENABLE - ΕνΔυναμώνων** είναι ένα Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα που στοχεύει στην καταπολέμηση του εκφοβισμού και την προαγωγή της κοινωνικής και συναισθηματικής ανάπτυξης των εφήβων

Η ρητορική του μίσους στοχοποιεί προστατευμένα χαρακτηριστικά μιας ομάδας

Χαρακτηριστικά:

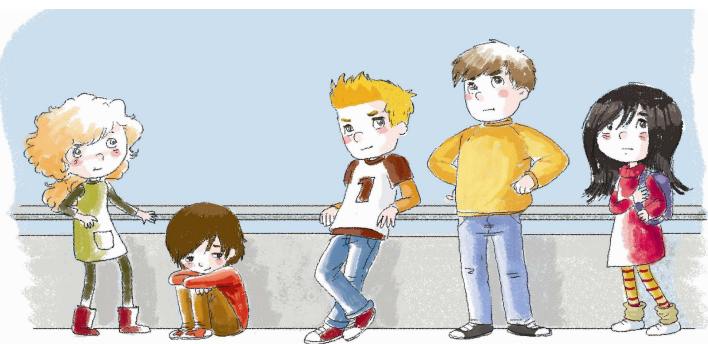
- ✓ ηλικία
- ✓ αναπηρία
- ✓ γάμος και η έλλειψή του
- ✓ εγκυμοσύνη και μητρότητα
- ✓ θρησκεία ή πεποιθήσεις
- ✓ φύλο
- ✓ σεξουαλικός προσανατολισμός
- ✓ αναδιάταξη φύλου

Τα "προστατευμένα χαρακτηριστικά" είναι **βασικά χαρακτηριστικά** των ατόμων. Η ρητορική μίσους στοχοποιεί ανθρώπους εξαιτίας ακριβώς του ποιοι είναι.

Πρόληψη-εκπαιδευτικά προγράμματα

- **ENABLE**

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΕΦΗΒΙΚΗΣ
ΙΑΤΡΙΚΗΣ

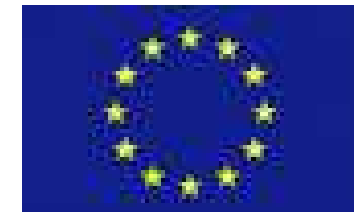
Πρόληψη-εκπαιδευτικά προγράμματα

- **YOUTH ON LINE**

1837
2017
YEARS

- **SELMA**

«Άνοιγμα» στην κοινότητα

«Από το Α έως το Ω» Μια Ακαδημία για Γονείς

8 μηνιαίες δίωρες διαδραστικές συναντήσεις με στόχο την ενημέρωση γονέων για την εφηβική υγεία και συμπεριφορά

Άγιος Δημήτριος • Άνω Λιόσια (Δ. Φυλής) • Ελευσίνα • Ίλιον • Κηφισιά
Μαρούσι • Ν. Μάκρη • Ν. Σμύρνη • Πειραιάς • Περιστέρι • Ταύρος
και σε:
Βόλο • Θεσσαλονίκη • Ιωάννινα • Πάτρα • Χανιά

Πληροφορίες: 80011 80015 www.youth-health.gr www.youth-life.gr www.youth-med.gr

Η συμμετοχή είναι δωρεάν και αφορά όλες τις συναντήσεις

Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.)
Β' Παιδιατρική Κλινική Πανεπιστημίου Αθηνών
Νοσοκομείο Παιδών «Π. & Α. Κυριακού»

ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
Pfizer
BIANEE
gsk
EUROPALSO
Εκπαιδευτήρια ΓΕΙΤΟΝΙΑ
πεδίο
SELMA

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ
EUROPALSO

SELMA
HACKING HATE

www.hackinghate.eu

 [#SELMA_eu](https://twitter.com/SELMA_eu)

Hackathon²⁰¹⁵

WE-KNOWHOW.GR

Και όλα αρχίζουν με το παράδειγμα - στο σπίτι, το σχολείο και αλλού... Τα πρότυπα αγρυπνούν, «δουλεύουν» υποσυνείδητα και εγείρουν άγνωστους μηχανισμούς μίμησης. Οι ενήλικες εμπνέουν και μπορούν να ασκούν γοητεία - έχουν πραγματική δύναμη κινητοποιώντας καθοριστικές συμπεριφορές, σε ελάχιστο χρόνο. Είναι μαγικό και καθαρτικό να επιλέξει ένα παιδί να εμπιστευτεί, να τιμήσει με απλό και ξεκάθαρο τρόπο και να επιδιώξει ένα μοτίβο που φαίνεται να πείθει και να ωφελεί... Αυτό είναι και το κίνητρο μας για να ξορκίσουμε το παρελθόν και να αμφισβητήσουμε δικούς μας κανόνες και κρίσεις. **«Μόνο επανεκπαιδεύοντας τον εαυτό μας μπορούμε να διαπαιδαγωγήσουμε»**, συμπεραίνει η ψυχαναλύτρια Martha Harris.

“Μαθαίνεται η ζωή;”
Α. Τσίτσικα
«Η Καθημερινή» 15_5_2016

Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.)
Β' Παιδιατρική Κλινική Παν/μίου Αθηνών
Νοσοκομείο Παιδών «Π. & Α. Κυριακού»
Μεσογείων 24, 6^{ος} όροφος

τηλ. 210-7710824, 213-2009806, **8001180015**

www.youth-health.gr

info@youth-health.gr